

به نام خدا

دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روانشناسی تربیتی

بررسی جو مدرسه و نیمرخ مشکلات رفتاری و هیجانی در مدارس عادی و استعدادهای درخشان

استاد راهنما:

دکتر سید محسن اصغری نکاح

استاد مشاور:

دکتر حسین کارشکی

پژوهشگر:

نگین بخشی

بهمن ۱۳۹۱

سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت.

و با تقدیر و تشکر شایسته از استاد فرهیخته و فرزانه جناب آقای دکتر اصغری نکاح که با نکته های دلاویز و گفته های بلند، صحیفه های سخن را علم پرور نمود و همواره راهنما و راه گشای نگارنده در اتمام و اکمال پایان نامه بوده است.

و بسی شایسته است از جناب آقای دکتر کارشکی که صبورانه در طول انجام این پایان نامه مرا یاری نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

تقدیم به پدر و مادرم:

خدای را بسی شاکرم که از روی کرم، پدر و مادری فداکار
نسبیم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیاسایم و از
ریشه آنها شاخ و برگ گیرم و از سایه وجودشان در راه کسب
علم و دانش تلاش نمایم. والدینی که بودنشان تاج افتخاری
است بر سرم و نامشان دلیلی است بر بودنم، چرا که این دو
وجود، پس از پروردگار، مایه هستی ام بوده اند دستم را گرفتند
و راه رفتن را در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب آموختند.
آموزگارانی که برایم زندگی، بودن و انسان بودن را معنا کردند.

تقدیم به خواهرم و برادرم:

که وجودشان شادی بخش و مایه آرامش و دلگرمی من است.

تقدیم به همسرم:

که در سایه همیاری و همدلی او به این منظور نائل شدم.

چکیده:

هدف این پژوهش مقایسه مشکلات رفتاری و هیجانی و جو مدرسه در مدارس عادی و استعدادهای درخشان بود. نمونه های مطالعه شامل ۱۴۵ دانش آموز دختر و پسر تیزهوش و ۳۱۱ دانش آموز دختر و پسر عادی می شد که به طور تصادفی در دو مرحله انتخاب شدند و به پرسش نامه های فرم خودسنجی نوجوان (YSR) و جو مدرسه پاسخ دادند. داده های به دست آمده با استفاده از آزمون یو من ویتنی (U Mann Whitney) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج زیر به دست آمد:

۱- بین مشکلات رفتاری و هیجانی دانش آموزان تیزهوش و دانش آموزان مدارس عادی تفاوت معنا دار مشاهده می شود؛ به این معنی که دانش آموزان دختر و پسر تیزهوش نمرات بالاتری در مشکلات رفتاری و هیجانی کسب کردند.

۲- بین نگرش به جو مدرسه دانش آموزان تیزهوش و دانش آموزان مدارس عادی تفاوت معنا دار مشاهده می شود؛ یعنی دانش آموزان تیزهوش در مقایسه با دانش آموزان عادی نگرش منفی تری نسبت به جو مدرسه گزارش کردند.

کلید واژه: جو مدرسه، مشکلات رفتاری و هیجانی، تیزهوش

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱-مقدمه.....	۲
۲-۱-بیان مساله.....	۲
۳-۱-ضرورت انجام پژوهش.....	۶
۴-۱-اهداف پژوهش.....	۷
۵-۱-سوالات پژوهش.....	۸
۶-۱-تعاریف متغیرها.....	۹
۱-۶-۱-جو مدرسه.....	۹
الف-تعریف نظری جو مدرسه.....	۹
ب-تعریف عملی جو مدرسه.....	۱۰
۱-۶-۲-مشکلات رفتاری و هیجانی.....	۱۰
الف-تعریف نظری مشکلات رفتاری و هیجانی.....	۱۰
ب-تعریف عملیاتی مشکلات رفتاری و هیجانی.....	۱۲
۱-۶-۳-دانش آموز تیز هوش.....	۱۲
الف-تعریف نظری دانش آموز تیز هوش.....	۱۲
ب-تعریف عملی دانش آموز تیز هوش.....	۱۲

فصل دوم: پیشینه پژوهش

مقدمه.....	۱۴
الف) پیشینه نظری.....	۱۴
۱-۲-مفهوم جو.....	۱۴
۱-۱-۲-جو مدرسه.....	۱۷
۲-۱-۲-منشا شکل گیری جو.....	۱۹
۲-۱-۳-عوامل تاثیر گذار بر جو.....	۲۲
۱-۳-۱-۲-محیط مادی.....	۲۲

۲۲ ساختار سازمانی ۲-۳-۱-۲
۲۳ سازماندهی کار ۳-۳-۱-۲
۲۳ ارتباطات بین شخصی ۴-۳-۱-۲
۲۳ بعد اجتماعی سازمان ۵-۳-۱-۲
۲۴ پیامدهای جو مدرسه ۴-۱-۲
۲۶ جو اجتماعی مدرسه ۵-۱-۲
۳۰ مفهوم پردازی های صورت گرفته از جو ۶-۱-۲
۳۰ مفهوم پردازی هالپین و کرافت ۱-۶-۱-۲
۳۲ مفهوم پردازی رنسیس لیکرت ۲-۶-۱-۲
۳۳ مفهوم پردازیلیتوین و استرینجر ۳-۶-۱-۲
۳۳ مفهوم پردازی استرن و استینهوف ۴-۶-۱-۲
۳۴ مفهوم پردازی هوی و سیبو ۵-۶-۱-۲
۳۵ مفهوم پردازی هریسون ۶-۶-۱-۲
۳۵ مفهوم پردازی ویزبورد ۷-۶-۱-۲
۳۶ بررسی پویایی سازمانی ۸-۶-۱-۲
۳۶ بررسی جهت گیری دانش آموز ۹-۶-۱-۲
۳۷ مفهوم مشکلات رفتاری و هیجانی ۲-۲
۳۹ طبقه بندی مشکلات رفتاری و هیجانی ۱-۲-۲
۴۱ طبقه بندی چند محوری ۱-۱-۲-۲
۴۴ شیوع مشکلات رفتاری و هیجانی ۲-۲-۲
۴۶ الگوهای مشکلات رفتاری و هیجانی ۳-۲-۲
۴۶ الگوی زیست شناختی ۱-۳-۲-۲
۴۶ الگوی رفتار گرایی ۲-۳-۲-۲
۴۷ الگوی شناختی ۳-۳-۲-۲
۴۷ الگوی شناختی- رفتاری ۴-۳-۲-۲
۴۷ الگوی روان پویایی ۵-۳-۲-۲
۴۷ الگوی سیستم ها ۶-۳-۲-۲
۴۸ منشا مشکلات رفتاری و هیجانی ۴-۲-۲
۴۸ خانواده ۱-۴-۲-۲

- ۵۰ ۲-۲-۴-۲-مدرسه
- ۵۱ ۲-۲-۴-۳-عوامل زیستی
- ۵۲ ۲-۲-۵-مشکلات رفتاری و هیجانی در تیز هوشان
- ۵۲ ۲-۲-۵-۱-خانواده
- ۵۲ ۲-۲-۵-۱-انتظارات و توقعات والدین
- ۵۲ ۲-۲-۵-۱-۲-نگرش ها و ارزش های والدین
- ۵۳ ۲-۲-۵-۱-۳-رفتار والدین
- ۵۴ ۲-۲-۵-۱-۴-جو خانواده
- ۵۴ ۲-۲-۵-۲-مدرسه
- ۵۵ ۲-۲-۵-۱-مدرسه و محتوی درسی
- ۵۷ ۲-۲-۵-۲-رفتار معلم
- ۵۷ ۲-۲-۵-۳-جاگماری
- ۵۹ ۲-۲-۵-۴-عوامل دیگر
- ۶۰ ب- پیشینه تجربی
- ۶۰ ۲-۳- پژوهش های مربوط به جو مدرسه
- ۶۰ ۲-۳-۱- پژوهش های داخلی
- ۶۲ ۲-۳-۲- پژوهش های خارجی
- ۶۴ ۲-۴- پژوهش های مربوط به مشکلات رفتاری و هیجانی
- ۶۴ ۲-۴-۱- پژوهش های داخلی
- ۶۶ ۲-۴-۲- پژوهش های خارجی
- ۶۷ ۲-۵- پژوهش های مربوط به مشکلات رفتاری و هیجانی و جو
- ۶۷ ۲-۵-۱- پژوهش های داخلی
- ۶۸ ۲-۵-۲- پژوهش های خارجی
- ۷۰ ۲-۶- پژوهش های مربوط به مشکلات رفتاری و هیجانی و جو مدرسه در تیزهوشان
- ۷۰ ۲-۷- پژوهش های مربوط به جاگماری تیزهوشان
- ۷۰ ۲-۷-۱- پژوهش های خارجی
- ۷۲ ۲-۷-۲- پژوهش های داخلی
- ۷۵ ۲-۸- الگوی نظری پژوهش

فصل سوم: روش انجام پژوهش

مقدمه	۷۷
۱-۳- روش پژوهش	۷۷
۲-۳- جامعه آماری	۷۷
۳-۳- حجم نمونه و روش نمونه گیری	۷۸
۱-۳-۳- روش نمونه گیری	۷۸
۴-۳- ابزار و روش گردآوری داده ها	۷۹
۱-۴-۳- پرسشنامه مشکلات رفتاری و هیجانی	۷۹
۲-۴-۳- پرسشنامه جو مدرسه	۸۱
۳-۴-۳- اعتبار و روایی پرسشنامه ها	۸۱
۵-۳- روش اجرا و جمع آوری اطلاعات	۸۲
۶-۳- تجزیه و تحلیل داده ها	۸۲

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده ها

۱-۴- مقدمه	۸۵
۲-۴- یافته های توصیفی	۸۵
۳-۴- یافته های استنباطی	۸۷
تحلیل یافته های مربوط به سوال اول	۸۹
تحلیل یافته های مربوط به سوال دوم	۹۰
تحلیل یافته های مربوط به سوال سوم	۹۰
تحلیل یافته های مربوط به سوال چهارم	۹۱
تحلیل یافته های مربوط به سوال پنجم	۹۱
تحلیل یافته های مربوط به سوال ششم	۹۲
تحلیل یافته های مربوط به سوال هفتم	۹۲
تحلیل یافته های مربوط به سوال هشتم	۹۳
تحلیل یافته های مربوط به سوال نهم	۹۳

فصل پنجم: بحث و پیشنهادها

۱-۵- مقدمه	۹۶
------------	----

۹۶ ۲-۵-مقایسه نتایج
۹۶ سوال اول
۹۹ سوال دوم
۱۰۴ سوال سوم و چهارم
۱۰۶ سوال پنجم
۱۰۷ سوال ششم و هفتم
۱۱۲ سوال هشتم و نهم
۱۱۷ ۳-۵- نتیجه گیری کلی
۱۱۹ ۴-۵- محدودیت ها
۱۱۹ ۵-۵- پیشنهادها
۱۱۹ ۱-۵-۵- پیشنهادهای پژوهشی
۱۲۰ ۲-۵-۵- پیشنهادهای عملی

منابع

۱۲۲ منابع فارسی
۱۲۹ منابع خارجی

ضمائم

۱۳۹ پرسشنامه مشکلات رفتاری و هیجانی
۱۴۵ پرسشنامه جو سازمانی مدرسه

فهرست شکل ها

- شکل ۱-۲. جو سازمانی در رویکرد ساختاری ۲۰
- شکل ۲-۲. جو سازمانی در رویکرد ادراکی ۲۱
- شکل ۳-۲. جو سازمانی در رویکرد تعاملی ۲۱
- شکل ۴-۲. جو سازمانی در رویکرد فرهنگی ۲۲
- شکل ۵-۲. مدلی تعاملی ارتباطات ممکن میان ابعاد محیطی و تاثیراتشان بر جو مدرسه ۲۹
- شکل ۶-۲. مدل تعاملی ارتباطات ممکن میان ابعاد محیطی و تاثیراتشان بر رفتار فراگیران ۲۹
- شکل ۷-۲. مدل ۶ وجهی ویزبرد ۳۵
- شکل ۸-۲. ریشه های مشکلات رفتاری و هیجانی ۴۸
- شکل ۹-۲. چهارچوب مفهومی ۷۵
- شکل ۱-۴. نمایش میزان نرمال بودن متغیرهای پژوهش ۸۷

فهرست جداول

- جدول ۱-۳- فراوانی جامعه مورد پژوهش به تفکیک جنسیت، پایه تحصیلی و مدرسه ۷۷
- جدول ۲-۳- ارتباط سوالات هر یک از ابعاد جو سازمانی با جو اجتماعی مدرسه ۸۱
- جدول ۳-۳- فراوانی شرکت کنندگان در پژوهش به تفکیک گروه، پایه تحصیلی و جنسیت ۸۲
- جدول ۱-۴- فراوانی شرکت کنندگان در پژوهش به تفکیک گروه، پایه تحصیلی و جنسیت ۸۵
- جدول ۲-۴- میانگین و انحراف استاندارد نمرات مشکلات درونی شده و برونی شده و جو مدرسه به تفکیک گروه و جنسیت ۸۶
- جدول ۳-۴- بررسی پیش فرض همگنی واریانس های نمرات آزمودنی ها به تفکیک گروه و جنسیت ۸۸
- نمودار ۴-۴- بررسی نرمال بودن ماتریسهای کوواریانس- واریانس در متغیرهای پژوهش ۸۹
- جدول ۴-۵- نتایج آزمون یو مان ویتنی برای بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان عادی و استعداد درخشان در متغیر جو مدرسه ۸۹
- جدول ۴-۶- نتایج آزمون یو مان ویتنی برای بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان عادی و استعداد درخشان در متغیر ۹۰
- جدول ۴-۷- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان دختر عادی و استعداد درخشان در متغیر جو مدرسه ۹۰
- جدول ۴-۸- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان پسر عادی و استعداد درخشان در متغیر جو مدرسه ۹۱
- جدول ۴-۹- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان عادی و تیزهوش در متغیر جو باز ۹۱
- جدول ۴-۱۰- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان عادی و تیزهوشان در متغیر مشکلات درونی شده ۹۲
- جدول ۴-۱۱- تفاوت میانگین های دانش آموزان عادی و تیزهوشان در متغیر مشکلات برونی شده ۹۲
- جدول ۴-۱۲- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان دختر عادی و استعداد درخشان در متغیر YSR ۹۳
- جدول ۴-۱۳- بررسی تفاوت میانگین های دانش آموزان پسر عادی و استعداد درخشان در متغیر YSR ۹۳

فصل اول

کلیات پژوهش

(۱-۱) مقدمه

در این فصل به بیان مساله، اهمیت پژوهش و اهداف و سوالات پرداخته شده است و در نهایت نیز تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای پژوهش بیان شده است.

(۲-۱) بیان مساله

چند دهه پژوهش و بررسی در زمینه ویژگی های رفتاری و هیجانی در حیطه روانشناسی تربیتی و روانشناسی مرضی حکایت از آن دارد که دانش آموزان نوجوان در معرض خطر بالای ابتلا به مشکلات رفتاری و هیجانی قرار دارند و در مجموع بین ۱۴ تا ۲۲ درصد از کودکان و نوجوانان با انواع مشکلات و اختلالات رفتاری و هیجانی دست به گریبانند (زنگ^۱، ۲۰۰۷؛ غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۸). مشکلات رفتاری هیجانی بر ابعاد مختلف عملکرد تحصیلی و اجتماعی فرد، خانواده و جامعه اثرات بلند مدت برجای می گذارند. این مشکلات و همچنین تداوم بسیاری از آنها در دوران بزرگسالی، آنها را در کانون توجه بسیاری از پژوهش های مختلف در قلمرو روانشناسی قرار داده است (مارش و برکلی^۲، به نقل از جلالی و همکاران، ۱۳۸۸).

بررسی وضعیت مشکلات رفتاری-هیجانی در کودکان و نوجوانان، یکی از زمینه های پژوهشی گسترده و پرکاربرد است، در یک طبقه بندی کلی مشکلات رفتاری هیجانی در قالب دو گروه مشکلات درون نمود^۳ در برابر مشکلات برون نمود^۴ طبقه بندی می شود و مورد مطالعه قرار می گیرد (بیات، ۱۳۸۷). در حیطه مسایل آموزشی و تربیتی، مشکلات برون نمود بیانگر تعارض های دانش آموز با مربیان و همسالان، انتظارات و مشکلات رفتاری-هیجانی مانند برانگیختگی/فزون کنشی، تضادورزی و منفی کاری و مشکلات سلوک است. در مقابل، مشکلات درون نمود، مشکلاتی هستند که در "خود" دانش آموز وجود دارند و بیش از آنکه اطرافیان را آزار دهد، موجب رنجش خود فرد می شود. اضطراب، افسردگی، کناره گیری اجتماعی و شکایات جسمانی بدون علت جسمانی از آن جمله می باشند (آخنباخ و رسکولا^۵، ۲۰۰۱، صص ۹۹-۱۰۴).

مشخصه ی اصلی مشکلات درون نمود، نیز رفتارهای بیش از حد مهار شده ای است که معطوف به درون هستند. مشکلات درون نمود می توانند بسیار زود و از سال دوم زندگی آغاز شوند و در طی زمان تحول یابند. پژوهش ها نشان می دهند که رفتارهای درون نمود پس از سال دوم زندگی به تدریج افزایش

1. Zeng

2. Marsh & Breckly

3. Internalizede

4. externalized

5. Achenbach & Rescolar

می یابد (فانتی^۱، ۲۰۰۷) و در سال پنجم تا ششم زندگی به میزان قابل توجه و نگران کننده ای می رسد (زنگ، ۲۰۰۷). تحول توانایی های شناختی کودک علت افزایش مشکلات درون نمود در طی زمان دانسته شده است. دستیابی کودک به توانایی های شناختی او را قادر می کند تا رویدادهای منفی و اضطراب زا را به یاد آورد و پیش بینی کند و یا به خیال پردازی در مورد آنها پردازد (کاسلو^۲، براون^۳ و می^۴، کوواکس^۵ و دولین^۶، به نقل از فانتی، ۲۰۰۷) در سال های پیش از نوجوانی، مشکلات درون نمود تا اندازه ای کاهش می یابد (زنگ، ۲۰۰۷) و در سال های نوجوانی با افزایش مجدد آنها رو برو می شویم (لزلی^۷ و همکاران، ۲۰۰۷) و این نشان می دهد که دوره های تحصیلی راهنمایی و دبیرستان از منظر مشکلات هیجانی و رفتاری نیازمند توجه بیشتری است.

با وجود آن که، به اعتقاد برخی پژوهشگران (مارچانت^۸ و همکاران، ۲۰۰۷؛ بایر، همفیل^۹، ۲۰۰۶) پایداری مشکلات درون نمود در طی زمان کمتر از مشکلات برون نمود است، اما مطالعات نشان می دهند که همچنان درصد قابل توجهی از مشکلات درون نمود در طول تحول و تا سال های بزرگسالی پایدار می ماند و پیامدهای زیانباری برای فرد به همراه می آورند. کودکان دارای مشکلات درون نمود با مشکلات فراوانی رو به رو هستند که از آن میان می توان به سطح پایین حرمت خود، ضعف تحصیلی، مشکلات ارتباطی با همسالان و معلمان اشاره کرد (رینولدز^{۱۰}، به نقل از مارچانت و همکاران، ۲۰۰۷). این اختلالات نیز می توانند به نوبه خود مشکلات اولیه را تشدید کنند و بر کارآمدی و سازش یافتگی نوجوان تاثیر منفی داشته باشد. با این حال این مشکلات به علت ماهیت پنهانشان کمتر شناسایی، تشخیص و برای درمان ارجاع داده می شوند. به عبارت دیگر، از آنجا که مشکلات درون نمود صرفاً در درون فرد تجربه می شوند و مشکل چندانی برای اطرافیان ایجاد نمی کند، این مشکلات کمتر شناسایی و مورد توجه بالینی قرار می گیرند (ساندرز و همکاران، ۱۹۹۹). زمانی کار تشخیص و شناسایی دشوار می شود که نشانه های درون نمود به صورت رفتارهای برون نمود آشکار می شوند.

در تعریف مشکلات برون نمود از منظر روانشناسی تربیتی، گفته شده است که این مشکلات در برگیرنده مشکلاتی هستند که رو به بیرون دارند و در تعارض با دیگر دانش آموزان، معلم و مدرسه قرار می گیرند (هالاها، ۱۳۷۱، ص ۲۶۱). نتایج پژوهش ها نشان می دهد که مشکلات برون نمود، بیشتر به

1 . Fanti
2 . Kaslow
3 . Brown
4 . Mee
5 . Kovacs
6 . Devlin
7 . Leslie
8 . Marchant
9 . Bayer & Hemphill
10 . Reynolds

مشاوران مدارس یا به کلینیک ها ارجاع داده می شود (کازدین، تاینان و همکاران، برسلو، کوستین^۱، به نقل از جلالی، ۱۳۸۸). در جمعیت های ارجاع شده به کلینیک ها، میزان شیوع این مشکلات بالای ۵۰ درصد گزارش شده، لذا بخش وسیعی از موارد بالینی را شامل می شوند (کوستین، به نقل از جلالی، ۱۳۸۸). مشکلات برون نمود در بر گیرنده ی دو گروه رفتارهای قانون شکنانه و پرخاشگرانه است که در DSM-IV در قالب سه اختلال نارسایی توجه/فزون کنشی، اختلالات رفتار هنجاری و اختلال تضادورزی مبارزه طلبانه آمده اند. رفتارهای پرخاشگرانه ی این کودکان به طرد شدن آنها از گروه همسالان منجر می شود. همچنین ترکیب مشکلات کلامی و اختلال های یادگیری در آنها به نتایج تحصیلی ضعیف ختم می شود. وقتی چنین عواملی با تعارض های درون خانوادگی با والدین و دیگر اعضا، همراه می شود، حرمت خود کاهش می یابد. پیش آگهی این مشکلات نیز نا مطلوب بوده و کودکان مبتلا در سال های آینده در معرض خطر مشکلات دیگری همچون مشکلات یادگیری، خلقی، بیش اضطرابی، مصرف مواد و الکلیسم (آناگلد^۲، ۱۹۹۹؛ باربارا^۳، ۲۰۰۴، مارمورستین^۴، ۲۰۰۷؛ میلن^۵، ۲۰۰۱)، اختلال شخصیت ضد اجتماعی (لوبر^۶ و همکاران، ۲۰۰۰، میلن، ۲۰۰۱، ریچارد^۷ و همکاران، ۲۰۰۲، لانگ^۸، ۲۰۰۳) و ناسازگاری های مربوط به زندگی زناشویی و شغلی هستند.

بیشتر متخصصان بر این باورند که مشکلات رفتاری-هیجانی نشات گرفته از چند عامل است، از جمله می توان به مشکلات بیولوژیکی، خلقی، روانی و یادگیری اشاره کرد. خانواده، مدرسه و جامعه نیز، هرکدام سهم ویژه ای در بروز و گسترش مشکلات هیجانی رفتاری دارند (زیا الدینی^۹ و همکاران، ۲۰۱۰). خانواده به عنوان اصلی ترین عامل تاثیر گذار روی افراد، نقشی عمده در جلوگیری از بروز مشکلات هیجانی و عاطفی ایفا می کند (برک^{۱۰}، ۲۰۰۷). پژوهش ها نشان داده اند که وجود مشکلاتی مانند، تعارضات خانوادگی، جدایی زناشویی و فرزند پروری ضعیف پیش بینی کننده های نیرومندی برای رشد و حفظ مشکلات هیجانی و رفتاری در فرد هستند (لانگ، ۲۰۰۳، ساندرز^{۱۱}، ۲۰۰۳، ساندرز، ۲۰۰۶، دن^{۱۲}، ۲۰۰۳).

1 .Costin
2 .Anagold
3 .Barbara
4 .Marmorstin
5 .Milen
6 .Loeber
7 .Richard
8 . Leung
9 .Ziaaddini
10 . Berk
11 . Sanders
12 . Dean

بعد از محیط خانواده، دانش آموزان بیشترین زمان خود را در مدرسه طی می کنند، بنابراین نقش مدرسه در سلامت روان و جلوگیری و یا حتی ایجاد مشکلات هیجانی و عاطفی بسیار پر رنگ می باشد (زیدنر^۱، ۱۹۹۹). هرچند مدرسه در وهله اول به عنوان کانون فعالیت های آموزشی محسوب می شود، لیکن مدارس کارکردها و اثرگذاری های چندگانه ای دارند و جو مدرسه و کلاس کارکردهای هیجانی، اجتماعی، ارزشی و نظام های رفتاری خاص خود را نیز به دانش آموزان و معلمان ارائه می نماید و بر آنها اثر می گذارد (حسین چاری و خیر، ۱۳۸۱). در مفهوم کلی تر، هر نوع مدرسه دارای یک کارکرد خاص است، جو مدرسه^۲ مجموعه ای از خصوصیات درونی مدرسه است که موجب تمایز مدرسه ای از مدرسه ی دیگر می شود؛ محیط اجتماعی- انسانی و کیفیت روابط و مناسبات حاکم بر مدارس می تواند پدید آورنده ی جوی مناسب یا نا مناسب باشد. در واقع جو مدرسه در احساسات و نگرش هایی که در مورد یک مدرسه وجود دارد و توسط دانش آموزان، معلمان و کارمندان بیان می شود، خود را نشان داده و بیانگر احساسی است که دانش آموزان از تجربیات روزانه ی خود در مدرسه به دست می آورند. این احساس می تواند میزان یادگیری و انگیزه ی دانش آموزان را متاثر سازد و همچنین بر احساس، نگرش و رفتار دانش آموزان، معلمان و کارمندان تاثیر گذار باشد.

گفتنی است که بخش اعظمی از تجارب دانش آموزان در بستر جو حاکم بر محیط آموزشی و بدون آگاهی معلمان و دانش آموزان حاصل می شود. بسیاری از صاحب نظران بر این عقیده اند که برنامه درسی بخش کوچکی از آن چیزی است که مدارس آموزش می دهند. بخش اعظمی از یادگیری های دانش آموزان حاصل ارتباط و تعامل پویای آنان با مجموعه ی روابط و مناسبات، قوانین و مقررات و جو حاکم بر مدرسه است. این تجارب بدون آگاهی طراحان، معلمان و دانش آموزان است که برای رسیدن به تحقق اهداف والای آموزش و پرورش بایستی توجه بسیاری به آنها نمود (احمدی و دانش ثانی، ۱۳۹۰). لذا از منظر روانشناسی تربیتی و فعالیت های آموزشی نیز بررسی وضعیت هیجانی و رفتاری دانش آموزانی که در مدارس متفاوتی تحصیل می کنند نظیر دانش آموزانی که تحت عناوین عادی و دانش آموزان مستعد و تیزهوش در مدارس مختلفی جاگماری می شوند، امر حایز اهمیتی است.

از آنجا که دانش آموزان تیزهوش و با استعداد نیازهای خاص آموزشی دارند، در آموزش و پرورش کشور ما برای ارائه ی آموزش های خاص به این دانش آموزان مدارس استعدادهای درخشان تعبیه شده است و عده ای از دانش آموزان از طریق آزمون به این مدارس وارد می شوند. در بیان اهمیت و نقش محیط های آموزشی برای دانش آموزان با هوش و تیز هوش نظرات متفاوتی وجود دارد. برخی از روانشناسان و

¹ .Zeidner

² . school climate

متخصصان تعلیم و تربیت به ضرورت حضور این گونه دانش آموزان در محیط های همگن معتقدند و برخی به افزایش بازدهی و عملکرد تحصیلی در محیط های با توانایی های گوناگون و نا همگن تاکید می کنند (نیهارت^۱، ۲۰۰۷). نتایج برخی از پژوهش ها نشان داده است که کلاس ها و مدارس ویژه و جداگانه (مانند، مدارس استعداد های درخشان) برای رشد همه جانبه دانش آموزان تیز هوش مناسب نیست و در زمینه های غیر شناختی، رشد اجتماعی و هیجانی و رفتاری پیامد های چندان مطلوبی به دنبال نداشته است که در این زمینه می توان به پژوهش های (زیدنر^۲، ۱۹۹۹، کندی، ۲۰۰۲، نظری، اژه ای و آزاد فلاح، ۱۳۸۲) اشاره کرد.

با توجه به نتایج مطالعات انجام شده، می توان این گونه برداشت کرد که مشکلات رفتاری و هیجانی تاثیر مخربی بر دانش آموزان، خانواده، معلمان و جامعه دارند (ماش و براکلی، به نقل از جلالی، ۱۳۸۸). از میان اثرات مخرب این مشکلات می توان به ایجاد مشکلاتی در روند تحصیلی دانش آموزان و ایجاد اختلال در پیشرفت تحصیلی اشاره کرد. مشکلات رفتاری- هیجانی دانش آموزان در سطح مدارس علاوه بر بروز اختلال و مزاحمت در جریان یادگیری، نظم کلاس را نیز بر هم می زند و جریان آموزش را با بحران مواجه می سازد. وجود چنین فضایی باعث می شود تا دانش آموزان هم از آموزش و هم از پرورش دور شده و معلم مربوطه نیز مجبور به صرف انرژی بیشتری برای برقراری شرایط لازم جهت ایجاد و استمرار فرایند تعلیم و تربیت می گردد و شناسایی و ترسیم این وضعیت می تواند از اثرات مخرب این مشکلات در اکنون و آینده جلوگیری شود (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۸). لذا شناسایی و چاره جویی وضعیت هیجانی- رفتاری دانش آموزان بصورت کلی و به تفکیک مدارس مختلف امری ضروری است بدین منظور در پژوهش حاضر سعی می شود با بررسی وضعیت مشکلات رفتاری و هیجانی در مدارس عادی و مدارس استعدادهای درخشان نقش شرایط و محیط تحصیلی را در ایجاد چنین مشکلاتی، گامی به سوی ایجاد درکی مناسب تر از مسایل آموزشی و تربیتی دانش آموزان مدارس عادی و دانش مستعد (تیز هوش) بردارد و اطلاعاتی را برای متخصصان علوم تربیتی و روانشناسان تربیتی مرتبط با دانش آموزان و خانواده های ایشان فراهم آورد.

۱-۳) اهمیت و ضرورت پژوهش

مشکلات رفتاری- هیجانی در جنبه های مختلف زندگی افراد تاثیر منفی می گذارد، از آن جمله کارکردهای تحصیلی دانش آموزان است. پژوهش ها بیانگر آن است که وجود مشکلات هیجانی و رفتاری بر سازگاری در مدرسه، مشکلات تحصیلی و ارتباط با همکلاسی ها و مربیان تاثیرگذار است (ابیگف^۳ و کلیین^۴،

1. Neihart

2. zaidner

3. Abikoff

4. Klein

کارسون^۱ و همکاران، فیشر^۲ و همکاران، جوهانسون^۳، کوهن^۴، اسکاچار^۵، به نقل از آناگلد، (۱۹۹۹). در نظام های آموزشی بیشترین تاکید بر متغیرهای شناختی می باشد و می توان گفت جنبه های رفتاری و هیجانی دانش آموزان فراموش شده است با وجود تلاش های پژوهشگران هنوز جای خالی پژوهش هایی در زمینه ی مشکلات هیجانی و رفتاری دانش آموزان وجود دارد. (مولر^۶، ۲۰۰۹).

در میان جمعیت عظیم دانش آموزی، گروهی از دانش آموزان تیز هوش با توانمندی ها و نیازهای ویژه وجود دارند که برای رشد و بالندگی نیازمند توجه ویژه هستند (اژه ای، به نقل از خلیلی و همکاران، ۱۳۸۸). از جمله مواردی که متخصصان تعلیم و تربیت و روانشناسان در زمینه ی تیزهوشان باید به آن توجه داشته باشند، مشکلات هیجانی و رفتاری این دانش آموزان است، چرا که شرایط ویژه برای ورود به مدارس استعدادهای درخشان، جو رقابتی و خاص این مدارس، برنامه های آموزشی متفاوت و همچنین جدا سازی آنها از مدارس عادی، این دانش آموزان را در معرض خطر ابتلا به مشکلات رفتاری و هیجانی قرار می دهد.

شناسایی مشکلات رفتاری و هیجانی دانش آموزان می تواند ما را در طراحی برنامه های مداخله ای و به کارگیری آن، یاری دهد. علاوه بر این با بررسی میزان شیوع این مشکلات در مدارس، می توان تدابیر لازم را در جهت خدمات دهی به این گروه، اتخاذ کرد (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۸).

به نظر می رسد یافته های این پژوهش، به متخصصان علوم تربیتی و روانشناسان تربیتی برای ایجاد درکی مناسب تر از مسایل آموزشی و تربیتی دانش آموزان مدارس عادی و تیزهوش کمک خواهد کرد. همچنین اطلاعاتی برای والدین را در انتخاب محیط مناسب آموزشی فرزندان شان فراهم خواهد کرد.

۴-۱) اهداف پژوهش

اهداف و سوالات مطرح شده در این پژوهش به قرار زیر می باشند.

۱-۴-۱) اهداف اصلی

بررسی جو مدرسه در مدارس عادی و استعدادهای درخشان

بررسی نیمرخ مشکلات رفتاری- هیجانی دانش آموزان مدارس عادی و استعدادهای درخشان

1. Carlson
2. Fisher
3. Johnston
4. Kuhne
5. Schachar
6. Mueller

۱-۴-۲) اهداف فرعی

بررسی جو مدرسه در مدارس دخترانه عادی و استعداد‌های درخشان

بررسی جو مدرسه در مدارس پسرانه عادی و استعداد‌های درخشان

بررسی جو باز در مدارس استعداد‌های درخشان و مدارس عادی

بررسی وضعیت مشکلات درون نمود دانش آموزان مدارس عادی و استعداد‌های درخشان

بررسی وضعیت مشکلات برون نمود دانش آموزان مدارس عادی و استعداد‌های درخشان

بررسی وضعیت مشکلات رفتاری- هیجانی دانش آموزان دختر مدارس عادی و استعداد‌های درخشان

بررسی وضعیت مشکلات رفتاری- هیجانی دانش آموزان پسر مدارس عادی و استعداد‌های درخشان

۱-۵) سوالات پژوهش

سوالاتی که پژوهشگر در این پژوهش در پی پاسخ دادن به آنها می باشد عبارتند از:

۱-۵-۱) سوالات اصلی

سوال اصلی اول: آیا جو مدرسه در مدارس عادی و استعداد‌های درخشان دارای تفاوت معنا دار است؟

سوال اصلی دوم: آیا بین دانش آموزان مدارس عادی و استعداد‌های درخشان از نظر نیمرخ مشکلات رفتاری- هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد؟

۱-۵-۲) سوالات فرعی

سوال فرعی اول: آیا بین جو مدرسه در مدارس دخترانه عادی و استعداد‌های درخشان تفاوت معنادار وجود دارد؟

سوال فرعی دوم: آیا بین جو مدرسه در مدارس پسرانه عادی و استعداد‌های درخشان تفاوت معنادار وجود دارد؟

سوال فرعی سوم: آیا بین مدارس استعدادهای درخشان و مدارس عادی از لحاظ جو باز مدرسه تفاوت معنادار وجود دارد؟

سوال فرعی چهارم: آیا بین دانش آموزان مدارس عادی و استعدادهای درخشان از نظر مشکلات درون نمود و برون نمود تفاوت معنادار وجود دارد؟

سوال فرعی پنجم: آیا بین دانش آموزان دختر مدارس عادی و استعدادهای درخشان از نظر مشکلات رفتاری-هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد؟

سوال فرعی ششم: آیا بین دانش آموزان پسر مدارس عادی و استعدادهای درخشان از نظر وضعیت مشکلات رفتاری-هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد؟

۱-۶) تعاریف متغیرها:

متغیرهای موجود در این پژوهش، مشکلات رفتاری و هیجانی، جو مدرسه و دانش آموزان (که به دو دسته عادی و تیزهوش تقسیم می شوند) می باشند، که در ذیل به تعاریف آنها از دو منظر نظری و عملیاتی، پرداخته می شود.

۱-۶-۱) جو مدرسه

الف) تعریف نظری:

جو مدرسه مجموعه ای از خصوصیات درونی مدرسه است که موجب تمایز مدرسه ای از مدرسه ی دیگر می شود؛ محیط اجتماعی- انسانی و کیفیت روابط و مناسبات حاکم بر سازمان ها می تواند پدید آورنده ی جوی مناسب یا نا مناسب باشد. در واقع جو مدرسه در احساسات و نگرش هایی که در مورد یک مدرسه وجود دارد و توسط دانش آموزان، معلمان و کارمندان بیان می شود، خود را نشان داده و بیانگر احساسی است که دانش آموزان از تجربیات روزانه ی خود در مدرسه به دست می آورند. این احساس می تواند میزان یادگیری و انگیزه ی دانش آموزان را متاثر سازد و همچنین بر احساس، نگرش و رفتار دانش آموزان، معلمان و کارمندان تاثیر می گذارد.

جو باز: سازمان پرتحرک و با روحی را نشان می دهد که در آن، اعضا از نشاط و روحیه ی بالای گروهی برخوردارند. روابط متقابل دوستانه و همکاری بین افراد وجود دارد. سیاستهای موجود در مدرسه تسهیل کننده ی همکاری و روابط بین افراد است. معلمان و فراگیران از رضایت و خشنودی قابل توجهی برخوردارند و دارای انگیزه برای غلبه بر مشکلات هستند (طالب زاده نوبریان، صدق پور، کرامتی، ۱۳۸۷).